

Editörden

Yazar Kimdir? Yazarlık Hakları

Who is the Author? Authorship Rights

Dr. Öğr. Üyesi Makbule Tokur Kesgin

Yaşam Boyu Hemşirelik Dergisi Editörü

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği

Anabilim Dalı, Bolu, Türkiye

Eposta: mtkesgin1@gmail.com

Alıntı (Cite): Tokur Kesgin M.Yazar Kimdir? Yazarlık Hakları. YBH dergisi.2021;2(1):i-vii.

GİRİŞ

Bir araştırma başlangıcından yayın aşamasına gelinceye kadar pek çok zorlu aşamadan geçer.

Bu nedenle yazarlar için araştırmalarının makale olarak yayınlanması, bir bebeğin doğumuna

sevinmek kadar mutluluk vericidir. Bununla birlikte bebeğin doğumu ebeveynlerine

mutluluğun yanında ebeveynlik sorumluluklarını da getirir. Yazarlık da tam olarak böyledir.

Bir makalenin bilim dünyası ile paylaşılması, yazarların yazdıklarıyla ilgili sorumluluk aldıkları

ve bu konuda sorular sorulduğunda açıklayıcı cevaplar vermekle yükümlü oldukları anlamına

gelir. Bu cümle yazar olma sorumluluğunun küçük bir kısmını açıklamaktadır. Yazarlık

sorumluluğu makaledeki isim sıralamasına göre değişmez. Yazarların hepsi de çalışmadan aynı şekilde sorumludur.⁽¹⁾ Makale yayınlandıktan sonra bilimsel ya da etik bir yanlıştın ortaya çıkması durumunda bunun sorumluluğunu yazarların tümü paylaşmak zorundadır.⁽²⁾ Kısaca söylemek gerekirse bilimsel bir makalenin yazarı olmak çalışmaya yeterli düzeyde katılmış olmayı ve o makalenin içeriğinin tümünden sorumlu olmayı gerektirir. Bir kişi makaleye ancak önemli bilimsel katkılarda bulunduğu zaman yazarlık hakkı elde edebilir.⁽³⁾

Yazarlık Hakları

“Uluslararası Tıp Dergisi Editörleri Komitesi (International Committee of Medical Journal Editors; ICMJE)” yazarlık hakkı ile ilgili dört kriter belirlemiş ve bu kriterleri karşılayan herkesin yazar olabileceğini belirtmiştir. Yazarlıkla ilgili ICMJE’nin tavsiyeleri şu dört kritere bağlıdır: “1. Çalışmanın kavramına/düşüncesine veya tasarımına önemli katkıda bulunulması; çalışma için verilerin elde edilmesi, analizi veya yorumlanması; 2. Çalışmanın taslağının hazırlanması veya çalışmanın önemli düşünsel içerik için eleştirel olarak gözden geçirilmesi; 3. Çalışmanın yayına uygun olduğu düşünülen son halinin onaylanması; 4. Çalışmanın herhangi bir bölümünün doğruluğu veya bütünlüğü ile ilgili soruların uygun şekilde soruşturulmasını ve çözülmesini sağlamak için çalışmanın tüm yönlerinden sorumlu olma konusunda anlaşmaya varılması.” Her ne kadar ICMJE bu dört kriterin karşılanmasının yazarlık hakkı için gerekli olduğunu söylese de ilk kriteri karşılayan kişilerin, makalenin gözden geçirilmesi, hazırlanması ve son onayı için çalışabilecekleri yönünde tavsiyede bulunmuştur.⁽⁴⁾ Öte yandan çalışma için sadece finansman sağlamak ya da veri toplamak yazarlık hakkı kazanmak için yeterli değildir.⁽³⁾ Görüldüğü gibi yazarlık katkısı çalışmanın tasarlanması, verilerin toplanması, analizi, yorumlanması; çalışmanın düşünsel boyutunun planlanması, bilimsel içeriğin eleştirel olarak kontrol edilmesi; makalenin nerede yayınlanacağına ve makalenin yayınlanacak olan son şekline onay verilmesi gibi basamaklarda yer alarak olabilir.^(2,3)

Bununla birlikte yazar olmak sadece çalışmanın bölümlerinden sorumlu olmak anlamına gelmez. Bunun yanında çalışmanın hangi bölümünden hangi ortak yazarın /yazarların sorumlu olduğunu bilmek ve ortak yazarın/yazarların katkısının doğruluğuna güven duyacak şekilde kontrollü çalışmak anlamını da içermektedir.⁽⁴⁾ Aynı zamanda tüm yazarlar çalışmayla ilgili orijinal verileri iyi bilmelidir. Tüm yazarlar araştırmada elde edilen verileri ellerinde bulundurmalıdır.⁽²⁾

Yazarlık Sıralaması

Bir makalede yazarlık hakkı elde etmek kadar yazarlık sıralaması da önemli bir tartışma konusudur. Araştırma sürecinin en başında kimin çalışmaya nasıl katkıda bulunacağı ve buna göre yazarlık sıralamasının nasıl yapılacağı belirlenmelidir.⁽³⁾ Yazarların sıralamasına yazarlar birlikte karar vermelidir.⁽⁴⁾ Yazarlık sıralaması akademik ilerleme, ulusal ve uluslararası tanınırlık gibi nedenlerle önemlidir.⁽³⁾ Bununla birlikte farklı disiplin alanlarında yazarlık sıralaması konusunda bir tutarlılık olmadığı görülmektedir.^(3,5) Yine de hangi disiplin alanında olursa olsun kimin hangi sırada yazarlığa hak kazandığına karar vermek çalışmanın başında yapılacak işler arasındadır ve bu konuda dergi yönergelerini okumak yazarlık sıralamasıyla ilgili daha kolay anlamaya yardımcı olabilir.⁽³⁾ Makale gönderimi ya da makale yayımlandıktan sonra bir yazarın çıkarılması veya eklenmesi istendiğinde editör tüm yazarlardan bir açıklama ve değişiklik için imzalı bir sözleşme beyanı isteyebilir.^(4,6) Ayrıca bu konuda çalışma için onay alınan etik kurulun da bilgilendirilmesi ve etik onayda yazar isimlerinin son haliyle kabul edildiğinin belgelenmesi önemlidir. Bununla birlikte yayın sürecine girmiş yazılarda çoğu dergi, kuralları gereği yazar değişikliğinin teklif edilmesine izin vermez.⁽⁶⁻⁸⁾

Sorumlu Yazar

Yazarlık hakkı, yazarlık sıralaması gibi kavramların yanında bir de sorumlu yazar kavramı vardır. Sorumlu yazar dergi ile iletişimde birincil sorumluluğu alan makale gönderimi, etik kurul onayı, klinik araştırma kayıt belgeleri gibi derginin istediği belgelerin tamamlanmasını

sağlayan kişidir. Sorumlu yazar hakem değerlendirme sürecinde editoryal sorulara, çalışma yayınlandıktan sonra da eleştirilere cevap verebilmek, derginin veri ya da bilgi talebini karşılayabilmek için erişilebilir olmalıdır.⁽⁴⁾

Katkıda Bulunanlar

Bazen bilimsel anlamda çok küçük katkısı olan küçük bir yazı için kalabalık bir yazar listesi ile karşılaşılabilir. Özellikle sağlık alanında çok yazarlı makalelere rastlamak mümkündür. Tilak ve ark. (2015) “Tıbbi Yayınlarda Yazarlık Enflasyonu” isimli çalışmasında tıp dergilerinde (araştırmanın türü ve çalışma popülasyonu büyüklüğüne göre istatistiksel ayarlama da yapıldıktan sonra) yayın başına ortalama yazar sayısında önemli bir artış olduğunu belirtmektedir.⁽¹⁰⁾ Bu durum alanın disiplinlerarası çalışma gerekliliğinden kaynaklandığı şeklinde açıklanmaya çalışılsa da, çoğu zaman yazarlık hakkının ifade ettiği anlamın doğru anlaşılmadığı görülmektedir. Yazı için hiçbir katkısı olmayan ama üst düzey akademik ünvanı olan kişiye yazarlık teklif etmek ya da çalışmanın yapılacağı sahanın, kliniğin sorumlusu, yöneticisi ya da şefi olması nedeniyle yazıya dâhil olmayı istemek, çalışma için izin verecek idareci ya da kıdemli çalışan olduğu için ICMJE’nin belirttiği dört kritere yönelik katkısı olmadığı halde çalışmada isminin geçmesini istemek gibi akademisyenler üzerinde kurulan baskı sonucu çok fazla “hediye yazarlık” olarak ifade edilebilecek ve etik olmayan durumla karşılaşılmaktadır.⁽³⁾

Bu gibi etik olmayan durumlar yaşamamak için ICMJE bazı önerilerde bulunmuştur. Makalede yazar olmayan yani ICMJE’nin dört kriterini karşılamayan ama çalışmaya katkıda bulunan kişiler (teknik destek, finansal yardım, dil düzenleme, çalışmaya katılacak hastaları bulma gibi) yaptıkları katkılar yazılarak “katkıda bulunanlar” şeklinde belirtilebilir. Bununla birlikte çalışmaya katkıda bulunanlara teşekkür yazmadan önce kişilerin onayının alınması da ICMJE’nin tavsiyeleri arasındadır.⁽⁴⁾ Tilak ve ark. (2015) ICMJE’nin ve dergi editörlerinin yazar enflasyonunu önlemek için çabalamaya devam etmelerini önermektedirler.⁽¹⁰⁾

Yazarların Bireysel Katkıları

Dergi yazım biçimleri farklılık gösterirler. Bununla birlikte günümüzde dergiler hediye yazarlığı azaltmak için yazarların bireysel katkılarını ayrıntılı bir şekilde belirtmelerini istemektedir. Örneğin “Katılımcı Rol Taksonomisi (CRediT)” yazarların bireysel katkılarını ortaya koymak, yazarlık anlaşmazlıklarını önlemek amacıyla oluşturulmuş kolay anlaşılır ve kapsamlı bir sınıflandırmadır. Yazarların katkısı CRediT’te “kavramsallaştırma, yöntem, yazılım, doğrulama, analiz, tartışma, kaynaklar, veri iyileştirme, yazma-orijinal taslak, yazma-gözden geçirme ve düzenleme, görselleştirme, denetleme, proje yönetimi, finansal desteğin alınması” başlıklarına göre değerlendirilmektedir.⁽¹¹⁾

Çözüm Var mı?

Albert ve Wager’ın (2003) makalesinin bir bölümünde yer verdiği “yazarlıkla ilgili temel kavramlar” kısmı özellikle yeni araştırmacılara rehber olacak niteliktedir. Hediye yazarlık, hayalet yazarlık, yazarlık sıralaması gibi yazarlık sorunları dergi editörlerini, hakemleri, etik kurulları ve daha başka kurum ve kişileri oldukça meşgul etmektedir. Oysa “bir sorunu önlemek çoğu zaman onu çözmekten daha iyidir”.⁽¹²⁾ Bu nedenle uluslararası düzeyde ICMJE’nin yanında Yayın Etiği Komitesi (Committee on Publication Ethics; COPE), Dünya Tıp Editörler Birliği (World Association of Medical Editors; WAME) ve saygın dergilerin yazarlıkla ilgili bilgi sayfaları editörler, hakemler ve yazarlar için değerli tavsiyeler, akış şemaları sunmaktadır.^(4,13,14) Örneğin; COPE editörler, yayıncılar, hakemler ve yazarlara rehberlik etmek ve yayın etiğinde en yüksek standartlara ulaşabilmek, yazarlık sorunlarını önlemek ya da var olan sorunları tespit edip yetkililere nasıl hareket edileceğini gösterebilmek için çeşitli akış çizelgeleri oluşturmuştur.⁽¹³⁾ Etik yazarlık kültürünü teşvik etmek, araştırmayı planlarken yazarlık konusunu netleştirmek yazarlık sorunlarının görülme sıklığını önleme konusunda yardımcı olabilir.⁽¹²⁾

Dergiler tarafından geleneksel olarak yazarları listeleme sistemini bırakarak ICMJE'nin önerdiği yazarlık kriterlerinin evrensel olarak kabul edilmesi, yazar sıralamasının dışında yazar katkılarının açıklayıcı bir şekilde belirtilmesi, araştırmanın başlangıcında yazılı olarak yazar listesi ve yazar olmanın kriterlerinin belirlenmesi, kurumların yazarlıkla ilgili sorunları önlemeye ilişkin politikalar belirlemesi önemlidir.⁽¹⁵⁾ Bilim dünyasına kaliteli yazılar sunabilmek ve insanlık yararına çalışmalar yapabilmek için editörlere, hakemlere, yazarlara, dergilere ve kaliteli yayıncılığın gelişmesini hedef edinmiş kuruluşlara büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu yolda rehberleri incelemek, tavsiyeleri okumak, sürekli eğitimleri sağlamak, yayıncılıkta etiğe önem vermek, kanıt düzeyi yüksek yazıların üretilmesini teşvik etmek, hakemli makaleler yayınlamak vb. yolunda sabırla ilerlemek önemli bir ülküdür.

KAYNAKLAR

1. Newman A, Jones R. Authorship of research papers: ethical and professional issues for short-term researchers. *J Med Ethics*. 2006;32(7):420-423. doi:10.1136/jme.2005.012757
2. Portaluppi F, Smolensky MH, Touitou Y. 2010. Ethics and methods for biological rhythm research on animals and human beings. *Chronobiol Int*. 27(9-10):1911-1929. doi:10.3109/07420528.2010.516381
3. Hundley V, van Teijlingen E, Simkhada P. Academic authorship: who, why and in what order? *Health Renaissance*. 2013; 11 (2):98-101. doi:10.3126/hren.v11i2.8214
4. Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals. Updated December 2019. Access: 24.06.2021. Available from: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>
5. Einav, Liran, and Leeat Yariv. What's in a Surname? The Effects of Surname Initials on Academic Success. *Journal of Economic Perspectives*. 2006;20(1):175-187. doi:10.1257/089533006776526085,

6. İnsan ve Toplum. Yazar Bilgilendirme Klavuzu. Access: 24.06.2021. Available from:
<https://insanvetoplum.org/kvn/ybk>
7. Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi. Yazar/Yazarların Sorumlulukları. Access:
24.06.2021. Available from:<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ueader/page/5162>
8. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi. Etik Kurallar ve Etik Kurul İzni. Access: 24.06.2021.
Available from:<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akaded/page/6445>
9. Türk Doğa ve Fen Dergisi Etik Kurallar. Access: 24.06.2021. Available
from:<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdfd/page/5553>
10. Tilak G, Prasad V, Jena AB. Authorship Inflation in Medical Publications. *Inquiry*. 2015;Jul
29;52:0046958015598311. doi:10.1177/0046958015598311
11. Allen L, O'Connell A, Kiermer V. How can we ensure visibility and diversity in research
contributions? How the Contributor Role Taxonomy (CRediT) is helping the shift from
authorship to contributorship. *Learned Publishing*. 2019;32(1):71-74.
<https://doi.org/10.1002/leap.1210>
12. Albert T, Wager E. How to handle authorship disputes: a guide for new researchers. *The
COPE Report* 2003;32-34. Access: 24.06.2021. Available
from:https://publicationethics.org/files/2003pdf12_0.pdf
- 13.COPE. Guidance. Access: 24.06.2021. Available
from:<https://publicationethics.org/guidance>
14. World Association of Medical Editors (WAME). About Us. Access: 24.06.2021. Available
from:<https://www.wame.org/about>
- 15.Wager E. Recognition, reward and responsibility: why the authorship of scientific papers
matters. *Maturitas*. 2009;62(2):109-112. doi:10.1016/j.maturitas.2008.12.001